

MUSTAFA KEMAL PAŞA VE “TÜRKİYE’YE ÖZGÜ KOMÜNİZM”

27 Temmuz 2024

Yıldırım Koç

Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'nin bağımsızlığı konusundaki duyarlılığı iyi biliniyor; ancak komünizmi öven sözleri genellikle bilinmiyor.

Niçin “sosyalizm” değil de, “komünizm”?

O dönemde Avrupa'daki sosyalistler emperyalizmi savunuyordu. Avrupa'nın sosyalist parti ve sendikaları, Anadolu'daki kurtuluş mücadelesi konusunda hiçbir destek vermediler; kendi hükümetlerinin politikalarını açıkça veya sessiz kalarak savundular; emperyalizmi destekleyerek, sömürden pay aldılar. Emperyalizme karşı çıkanlar yalnızca komünistlerdi.

Herhalde bu nedenle, Mustafa Kemal'in, 1904 yılında, daha 23 yaşında bir gençken yazdığı not “Evela sosyalist olmalı, maddeyi anlamalı!” (ATABE-1,1998;15) iken, Kurtuluş Savaşı yıllarından komünizmden söz etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'yı en iyi anlayan kişilerden birinin Mihail Vasilyeviç Frunze olduğu kanısındayım.

Mustafa Kemal Paşa'nın Sovyet Rusya temsilcileri M.Frunze ve İ.Abilov ile, Sakarya zaferinden üç ay sonra, 25.12.1921 günü yaptığı görüşme, Türkiye'deki devrimin karakterinin belirlenmesi, Mustafa Kemal'in tavrı ve Sovyet Rusya'nın o tarihteki yaklaşımı açısından çok önemlidir.

Görüşmede M.Frunze şunları söyledi:

“Son zamanlarda devrimci taktiklerden, bazı evrimci taktiklere geçtik. (...)

“Doğu'ya gelince; Rusya komünistlerinin ve Komintern'in bu yöndeki tavrı tam olarak açık ve berraktır. Ekonomik ve kültürel geri kalmışlıktan dolayı, komünist devrimin sözünün bile edilemeyeceğini düşünüyoruz. Doğu'da devrimci mücadele yalnızca milli kurtuluşçu ve demokratik mahiyettedir. Biz bütün gücümüzle bu hareketleri destekliyoruz ve desteklemeye devam edeceğiz. Çünkü Doğu'nun emperyalizmden kurtuluşu Batı'da komünist ihtilali hızlandıracaktır. (...) Şimdiki durumda Doğu'daki milli kurtuluşçu-demokratik hareket, ekonomik politikası açısından devlet sosyalizmi yönünde yürüyecektir. Burada hareket aşağıdan yukarı doğru değil de, tersine yukarıdan aşağı doğru olacaktır. Size ve iktidarda bulunan şahsiyetlere bakarak, hemen hemen hepsinin yoksullar sınıfından çıktığı kanaatine varıyorum. Hâkimiyetten söz ederken, sizi -Paşa'yı- göz önüne alıyorum ve sizin hiçbir mal ve mülkünüzün olmadığını ve kendi hizmetiniz ve emeğinizle geçindiğinizi biliyorum. Buradan, komünist ihtilal olsa bile sizin hiçbir şey kaybetmeyeceğiniz sonucu çıkmaktadır. Eğer siz kendi politikanızı tam demokratikleşme ve devlet sosyalizmi istikametinde yönlendirirseniz, Batı'da komünist devrimden sonra hiçbir zorluk çekmeden ve kan dökmeden komünist ihtilale dahil olabilirsiniz.” (Atatürk'ün Bütün Eserleri ATABE, C.12, Kaynak Yay., İstanbul, 2005;179)

Kemalist Devrim'e yöneltilen haksız eleştirilerden biri de Mustafa Kemal Paşa'nın bir toplumsal, siyasal ve ekonomik sistem olarak sosyalizme veya komünizme karşı olduğudur. Mustafa Kemal Paşa'nın karşıtlığı sosyalizme veya komünizme değil, yabancı bir güce

bağımlılığıdır. Sivas Kongresi'nde Amerikan mandasına karşı çıkan Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'nın en sıkıntılı dönemlerinde bile Sovyet Rusya "mandası"na karşı çıktı. Temel anlayışı tam bağımsızlık olan Mustafa Kemal Paşa, bir başka ülkeden veya merkezden emir ve para alarak, onların belirlediği bir program çerçevesinde faaliyet göstermeye temelden karşıydı. "Bağımsızlık benim karakterimdir" sözü boşuna söylenmemiştir.

Ne yazık ki, 1920'li ve 1930'lu yıllardaki eski TKP, Sovyetler Birliği'nden emir ve para alıyor, politika ve davranışlarında, "enternasyonalizm adına" Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına Türkiye'nin çıkarlarından daha büyük öncelik tanıyordu. Günümüzde "Çin'e özgü sosyalizm" görüşünden söz edilmektedir. Mustafa Kemal Paşa ise, daha 100 yıl önce, "Türkiye'ye özgü komünizm"den söz ediyordu. Atatürk'ün "devlet sosyalizmi" ve halkçılık anlayışları, Frunze'nin 1921 yılında belirttiği gibi, belirli koşulların oluşması durumunda "Türkiye'ye özgü sosyalizm"e barışçıl bir süreçle evrilebilecekti. Böylece, bir devletin ve milletin başka bir devleti ve milleti ezmediği ve sömürmediği, bir toplumsal sınıfın başka bir toplumsal sınıfı ezmediği ve sömürmediği, bir kişinin başka bir kişiyi ezmediği ve sömürmediği, insanların kulluktan kurtulup üretilenlerden katkıları oranında pay aldığı adaletli, eşitlikçi, huzurlu bir toplum yaratılabilecekti.

Kurtuluş Savaşı sürerken Anadolu'da 1920 yılının yaz başlarında Türkiye Komünist Fırkası olarak bilinen gizli bir örgüt oluşturuldu. Ankara ve Eskişehir'de örgütlenen bu gizli yapılanmanın başını Sovyet Rusya temsilcisi Şerif Manatof çekiyordu. Bu gizli örgüt, 7 Aralık 1920 tarihinde gerekli yasal gerekleri yerine getirerek Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (THİF) adıyla legal zeminde faaliyet yürütmeye başladı. Ancak 1921 yılı Ocak ayında Çerkez Ethem ayaklanması sırasında Çerkez Ethem'le ilişki içindeki THİF yöneticileri tutuklandı. 4 Ekim 1920 tarihinde Ankara'ya gelen Sovyet maslahatgüzarı Upmal Angarski, 24 Ocak 1921 günü Mustafa Kemal Paşa'yla uzun bir görüşme yaptı. Sertçe geçen görüşmeye ilişkin Sovyet Rusya temsilcileri tarafından tutulan tutanaklara göre, Mustafa Kemal Paşa'nın bu konulardaki görüşleri aşağıda sunulmaktadır:

*"Burada kimseyi komünist olduğundan dolayı tutuklamıyorlar. Bütün tutuklamalar diğer suçlardan dolayı gerçekleştirilmiştir. (...) Biz, mücadeleyi başlatırken, halkı açık, net ve herkes için anlaşılır olan tek bir fikir etrafında topladık. Bu, milli bağımsızlık fikriydi. Şu anda Anadolu hükümetinin başka bir amacı yoktur. (...) **Şahsi olarak ben ve yoldaşlarımdan birçoğu komünizmin taraftarıyız, ama hal ve şartlar, bizim bu konuda susmamızı gerektiriyor. Eğer ben, yarın komünist olduğumu açıklasam benim tesirimden eser kalmaz. (...) Rus komünistlerine karşı bir hareket yok. Sadece açık olarak Türkiye'nin dahili işlerine açıkça karışan Rus komünistlerine ve onların bazı partileri ile teşkilatlarına karşı bir hareket var. Anlamak gerekir ki komünizm bile Türkiye'de bizim işimizdir. Hiçbir ülke, önümüze komünist olmamız için şartlar süremez. Bu bizim hakkımız. (...) Komünizm meselesi Türk halkı tarafından çözümlenmeli. Lenin ve Çiçerin resmi olarak, Radek ise özel görüşmelerimizde, komünizmin Türkiye'de her şeyden önce bu ülkenin evlatlarının işi olduğu görüşümüzü tamamen doğruluyorlar. Başka kuvvetlerin dahili işlere her müdahalesi ve her inkılap aşılama girişimi, mutlaka mukavemetle karşılaşacaktır ve galeyana neden olacaktır. (...) Yeni kurulan komünist teşkilatların hepsinin engellenmesiyle ilgili bir talimat olduğuna duymadım. Talimat, sadece gizli çalışan teşkilatlara yöneliktir. Resmi olarak tanınan fırkalar arasında bulunan teşkilatlar, var olma hakkına sahiptir. (...) Şimdiki karışıklığı komünizme karşı***

tepki olarak değerlendirmek yanlıştır. Zira TKF'ye karşı bir saldırı yoktur. Bu, THİF'in başında duran insanları ve onların **dayatmaya çalıştıkları ithal komünizmini hedef alan bir cereyandır. Türkiye'de, diğer ülkelere katiyen benzemeyen, ülkemizin şartlarına ve özelliklerine uyan özel bir komünizme ihtiyaç vardır.**" (ATABE-10, 2003;317-328)

Mustafa Kemal Paşa, kendi kontrolü altında kurulan Türkiye Komünist Fırkası'na ilişkin olarak da şu değerlendirmeyi yapıyordu: "**TKF, yabancıların vaat ettikleri ithal komünizme karşı mücadele etmek, ayrıca ülkemizin özel şartlarına uygun olarak, komünizm görüşlerini ilmi esaslara dayanarak yayabilmek gayesiyle kurulmuştu.**" (ATABE-10,2003;327)

Mustafa Kemal Paşa görüşmeyi sona erdirirken de şunları söyledi: "Daha okul sırasında hapishaneye düşmüş ve yıllarca sürgünlerde dolaşmış bir inkılapçı olarak eminim ki Rusya ve Türkiye arasındaki ittifak insanlığı kurtaracaktır ve **komünizm fikri er geç muzaffer olacaktır.**" (ATABE-10,2003;328)

Mustafa Kemal Paşa'nın Lenin'e 4 Ocak 1922 tarihinde yazdığı mektupta şu ifadeler vardı: "Memleketimizi düşman işgalinden kurtardıktan sonra, niyetimiz, kamu yararı taşıyan büyük işletmeleri olabildiğince devlet eliyle yönetmek ve böylece, bir büyük kapitalistler sınıfının gelecekte memlekete hâkim olmasının önüne geçmektir." (ATABE-12,2003;211)

Atatürk'ün Cumhuriyet döneminde uyguladığı devletçilik anlayışı, tam bu amaca yönelikti.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu görüşlerinin ve daha sonraki yıllardaki uygulamalarının, işçi sınıfının çok zayıf olduğu ve sermayedar sınıfa karşı önemli bir mücadele vermediği, köylülüğün ise toprak ağalarına, şeyhlere ve aşiret reislerine karşı bir mücadelesinin olmadığı koşullarda gerçekleştiği unutulmamalıdır.

Mustafa Kemal Paşa'nın kontrolü altında yayımlanan ve isimsiz başyazılarını genellikle kendisinin yazdığı Hakimiyeti Milliye'nin 9 Ekim 1920 günlü sayısındaki "Cereyanlar" başlıklı başyazıda ise "Türk ve Anadolu toplumsal bünyesinin istediği hakiki ve verimli bir komünizmin savunuculuğu" nun yapıldığı açıkça belirtilmektedir:

*"Her şeyden evvel ve her türlü yanlış anlamaya mani olmak için şunu haber verelim ki, Hâkimiyeti Milliye bu cereyanlar arasında en ileri gideninin önünde bulunmayı, yahut daha açık bir ifade ile dünyanın sade manzarasını değil, hatta temellerini de değiştirmeye doğru giden komünizm hareketinde icap ederse azami programın dahi savunucusu olmayı bugün değil, çoktan beri mesleğine kaydetmiş bulunuyor. **Hâkimiyeti Milliye Tanzimatçı ruhlu taklit bir komünizmin değil, Türk ve Anadolu toplumsal bünyesinin istediği hakiki ve verimli bir komünizmin savunuculuğunu yapmayı, Türkiye'yi hakiki bir selamete çıkarmak işinin esası ve temeli sayar.**" (Bolluk, Hadiye (der.), Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, Hâkimiyeti Milliye Yazıları, Kaynak Yay., İstanbul, 2015; 92)*

"Komünizm hareketi gibi bir inkılap, yahut genel manasıyla şu Anadolu halkına dahili ve harici, az olsun sükûn ve rahat verecek herhangi bir değişim, Hâkimiyeti Milliye'nin aziz ve kutsi tanıdığı bir hadisedir. Hâkimiyeti Milliye ister ki, millet işlerinde kendi kendine ve yalnız kendi hâkimiyeti altında, yalnız kendi hayrı, kendi selameti ve bağımsızlığı için hâkim olsun. Mademki bu gayeyi temin edecek vasıtaların en iyisi

komünizm olduğu muhakkaktır, Hâkimiyeti Milliye tabii ki onun en hararetli savunucusudur. Ancak tıp doktorlarının olduğu kadar, toplumbilim doktorlarının da kabul ettikleri bir hakikat vardır ki, her ilaç her bünyede aynı tesiri yapamaz veyahut her ilaç her bünyede aynı tarzda ve aynı miktarda verilmek suretiyle kullanılamaz. Dolayısıyla Anadolu'nun toplumsal bünyesinde bu kuvvetli ilacı kullanmak isteyenler, evvela ciddi tetkikler ve tecrübeler yapmak mecburiyetinde bulunulduğunu inkâr ederlerse, ilim ve fennin hakikatleri aleyhinde yürümüş sayılırlar.”(Bolluk,2015;94-95)

Hakimiyeti Milliye'nin 16 Ekim 1920 tarihli sayısında yer alan “Rus Bolşevizmi Türk Komünizmi” başlıklı başyazıda, Anadolu'daki mücadelenin Bolşevikliğe ilişkin tavrı açıkça dile getirilmektedir. Bu yazılar Anadolu'nun Sovyet Rusya'dan yardım almasından önce yazılmış ve yayımlanmıştır.

*“Rusya’da kanlı bir inkılap, Bolşevizm namını taşıyan koskoca bir komünizm inkılabı oldu. Türkiye da aynı yola paralel olarak aynı istikamete doğru gidiyor. (...) Türkiye’de komünizm, milletin ruhundan gelen yakıcı, yıkıcı, kırıcı ve dökücü bir ihtilal ile gerçekleşecek değildir. (...) Türkiye’yi, komünizmin halk kitleleri için muhakkak surette hayırkâr olan geleceğine götürmek isteyenler, Bolşevizm derecesinde seri ve ateşli bir inkılap için ne Rusya’daki tarzda bir doğuş ve hazırlayış ne de onda böyle kuvvetli bir silah görmüyorlar. Aynı zamanda esasen yukarı tabakadan idare edilmek lazım gelen bu hareket, yüksekten gelen bir mutlakiyet idaresinin Rusya’da bulunduğu gibi şiddetli ve inatçı bir mukavemetine de tesadüf etmiyor. Dolayısıyla **Rusya’da Bolşevizmin kullandığı inkılap usullerini burada tatbik etmek istemek kadar inkılapçılıktan haberdar olmayış tasavvur edilemez. Bolşevizm inkılabı bütün komünizm hareketleri için bir örnek, bir model değil, pek kıymetli, pek canlı, pek muazzam bir rehberdir. Bu rehberden istifade etmeyi, onun gösterdiği yollardan gitmeyi ne kadar candan arzu edersek, onun usullerini şekil itibariyle aynen taklit etmekten de o derece sakınız. Her şeyde körü körüne taklitçilik fenadır; bilhassa inkılapçılıkta!**”(Bolluk,2015;100-102)*

Mustafa Kemal Paşa, işçi sınıfının çok zayıf olduğu ve sermayedar sınıfa karşı etkili bir mücadele vermediği, köylülüğün toprak ağalarına karşı bir mücadelesinin olmadığı koşullarda, Frunze'nin tespitinde belirtildiği gibi, yukarıdan aşağıya bir toplumsal ve siyasal devrim gerçekleştirmeye çalıştı. Bunu yaparken, Sivas Kongresi'nde Amerikan mandasına karşı çıktığı gibi, Sovyet Rusya'nın kontrolü altına girmeyi de açık ve kararlı bir biçimde reddetti. Cumhuriyet'in kurulması sonrasındaki yıllarda uyguladığı halkçılık, devletçilik, cumhuriyetçilik politikaları ve planlı ekonomiyle, sınıfsız ve sömürsüz bir dünya mücadelesinde Türkiye'ye özgü bir sosyalizm uygulamaya çalıştı. Bu anlayışla yeni bir devlet kurdu, yeni bir millet yarattı, insanları kulluktan kurtarmaya yönelik önemli girişimlerde bulundu. Nasıl “Arap sosyalizmi,” “Afrika sosyalizmi,” “Çin’e özgü sosyalizm,” vb. kavramlar varsa, kanımca bir de Atatürk'ün “yukarıdan aşağıya” bir “Türkiye'ye özgü sosyalizm” modeli vardı.